

رهبری و دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران

محمدعلی صادقزاده*

سید جلال دهقانی فیروزآبادی**

محمد ستوده***

چکیده

دیپلماسی عمومی به عنوان ابزاری مؤثر جهت نیل به اهداف سیاست خارجی محسوب می‌شود. در ایران نیز از این مؤلفه بهره‌برداری می‌گردد. آنچه محور این پژوهش قرار گرفته بررسی جایگاه و نقش مقام معظم رهبری در جهت‌دهی به افکار عمومی سایر ملت‌ها به منظور صیانت از ارزش‌های اسلام و انقلاب است. یافته تحقیق مبتنی بر روش توصیفی - تحلیلی گویای آن است که مقام معظم رهبری با توجه به جایگاه خود در ساختار سیاسی - حقوقی کشور، مرجعیت دینی و برخورداری از شأن ولایت فقیه با بهره‌گیری از شیوه‌های گفتمان‌سازی، اعتباربخشی، اقناع‌سازی و مدیریت تصویر و از طریق ابزارهای ارتباطی، ارسال پیام و نامه به مخاطبین، نقش تعیین‌کننده‌ای در جهت تأمین منافع کشور و جهان اسلام گام برداشته است.

واژگان کلیدی

دیپلماسی عمومی، مقام معظم رهبری، کارآمدی، منافع ملی.

*. دانش آموخته دکتری مدرسی معارف اسلامی، گرایش انقلاب اسلامی، دانشگاه معارف اسلامی، قم. (نویسنده مسئول)

tm.sadeghzadeh@yahoo.com

jdehghani20@yahoo.com

msotode@yahoo.com

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۸/۳۰

**. استاد تمام گروه علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبائی، تهران.

***. دانشیار گروه علوم سیاسی دانشگاه باقرالعلوم (ع)، قم.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۲/۰۴

مقدمه

در عصر حاضر، با گسترش وسایل ارتباط جمعی و پایگاه‌های ارتباطاتی و اطلاعاتی، بر نقش و اهمیت افکار عمومی افزوده شده است و حکومت‌ها نمی‌توانند همانند گذشته، افکار و نگرش مردم سایر کشورها را نسبت به خود نادیده بگیرند. بر این اساس دولت‌ها جهت دستیابی به اهداف خود در سیاست خارجی، نه‌تنها از دیپلماسی رسمی، بلکه از دیپلماسی عمومی نیز استفاده می‌نمایند.

ایران اسلامی نیز از منابع قدرت و فرصت‌های نهادی و ساختاری مؤثری جهت ارتقاء سطح دیپلماسی عمومی برخوردار است که یکی از آنها قدرت ساختاری و نهادی رهبری نظام است. رهبری نظام به لحاظ مقام مرجعیت دینی، شأن ولایت‌فقیه، رهبری نظام جمهوری اسلامی ایران و ویژگی‌های منحصر به فرد اخلاقی و رفتاری، به‌عنوان یک منبع مستقل قدرت نرم، نقش مؤثری در ایجاد تصویر مثبت و مطلوب از انقلاب اسلامی، اهداف و آرمان‌های آن در میان مخاطبان خارجی دارد و از طریق برقراری ارتباط منسجم، هدفمند و پایدار، بر افکار عمومی سایر ملت‌ها و دولت‌های مستقل و آزادی‌خواه، تأثیرگذار و در تأمین منافع ملی و افزایش کارآمدی سیاست خارجی، نقش تعیین‌کننده است.

در زمینه موضوع مورد مطالعه، پژوهش‌هایی وجود دارد که می‌تواند به انجام تحقیق کمک نماید، که برخی از آنها بدین شرح می‌باشد: «راهبردها و بایسته‌های سیاست خارجی و دیپلماسی جمهوری اسلامی از دیدگاه امام خمینی ره و مقام معظم رهبری»؛ در این مقاله، در خصوص دیپلماسی اسلامی با رویکرد فرهنگی، جهت اصلاح فرهنگی مردم و تهذیب آنها در کلیه سطوح ملی و جهانی، از منظر امام و رهبری بحث شده است. «مخاطبان، اهداف و تقویت دیپلماسی عمومی از منظر آیت‌الله خامنه‌ای»؛ این مقاله اهداف و راه‌های تقویت دیپلماسی عمومی را از منظر مقام معظم رهبری و با اولویت جهان اسلام بررسی کرده است. «بررسی ابعاد و شاخص‌های دیپلماسی عمومی مقام معظم رهبری در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران»؛ در این مقاله، دیپلماسی عمومی مورد نظر مقام معظم رهبری که دارای مؤلفه‌هایی از قبیل به رسمیت نشناختن اسرائیل، تقویت خط امام ره، مجموعه‌سازی در سیاست خارجی و استفاده از ظرفیت‌های جهان اسلام است، بیان شده است. براساس بررسی‌های به‌عمل آمده، تاکنون مقاله مستقلی تحت‌عنوان «نقش رهبری در دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران» انجام نشده است. بدین منظور با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی و جمع‌آوری داده‌ها از بیانات، دیدارها، پیام‌های مقام معظم رهبری و اسناد بالادستی، تلاش می‌شود تا نقش رهبر معظم انقلاب در این زمینه مورد مطالعه قرار گیرد.

چهارچوب مفهومی: بهره‌گیری از ادبیات نظری دیپلماسی عمومی

۱. تعریف و اهداف دیپلماسی عمومی

دیپلماسی عمومی در واقع مجموعه‌ای از سازوکارهاست که به واسطه آن، سیاست خارجی یک کشور برای عامه مردم آشکار می‌شود؛ یعنی مردم، هدف هستند و باید اطلاعات را به آنها منتقل کرد. دیپلماسی عمومی معطوف به مخاطبان خارجی است و هسته اصلی دیپلماسی آن، ارتباط هدایت‌شده با افراد خارجی، به‌منظور تأثیر گذاشتن بر افکار آنها و سرانجام بر دولت‌های آنهاست. (پورحسن، ۱۳۹۰: ۱۴۱) بر این اساس دیپلماسی عمومی، درک توده‌های مردم کشور مخاطب، دادن پیام برای آنان، فعالیت برای تأثیرگذاری بر آنها و توسعه گفتگو میان شهروندان و نهادهای کشور از یک سو و نهادهای کشور مخاطب از سوی دیگر است. (Wolf and Rosen, 1990: 3 - 4)

دیپلماسی عمومی از این جهت که توسط عاملان غیردولتی نیز صورت می‌گیرد، از دیپلماسی رسمی متمایز می‌شود. از سوی دیگر، در یک نگاه کلی اهداف دیپلماسی عمومی را می‌توان در سه دسته بیان نمود: الف) برقراری روابط بلندمدت با سایر ملت‌ها؛ ب) شکل‌دهی به ایستارها و رفتارهای مخاطبین؛ ج) ایجاد تصویر مطلوب از کشور. (یزدان فام، ۱۳۹۳: ۲۴) از این رو، هدف اصلی دیپلماسی عمومی، استقرار و استمرار روابط طولانی‌مدت فرهنگ، ارزش‌ها و سیاست‌های یک نظام سیاسی با سایر جوامع، به‌صورت دوسویه است. گاه می‌تواند به تبیین ایدئولوژی در برابر مخاطب بپردازد و گاه می‌تواند در اندیشه او نفوذ کند. (ستوده و علویان، ۱۳۹۱: ۱۶۱) بر این اساس، در دیپلماسی عمومی، چگونگی تعامل و ایجاد شبکه‌های ارتباطی پایدار و سازماندهی‌شده، نقش مهمی در ایجاد گفتمان‌ها، گسترش آن و شناخت اهداف مشترک ایفا می‌کند.

همچنین شکل‌دهی به ایستارها و رفتارهای مخاطبین، از اهداف دیگر دیپلماسی عمومی است که با هدف تأثیرگذاری بر افکار عمومی جهان از طریق کنترل ایده‌ها، باورها، هنجارها و در نهایت شکل‌دهی ایستارها و رفتارها در راستای اهداف مورد نظر صورت می‌گیرد و از طریق رسانه‌های گروهی و به‌طور کلی با کمک ابزارهای فرهنگی و اطلاعاتی، در پی ارائه تصویر مثبت از اهداف کشور و ملت می‌باشد. (رک: ستوده و علویان، ۱۳۹۱: ۱۶۲) بر این اساس با به‌کارگیری رویکردهای سلبی و ایجابی، از یک طرف به نفی کژتابی‌ها و پیش‌داوری‌های منفی پرداخته می‌شود و از طرف دیگر به تعریف نظام هویتی، سیاسی و حاکمیتی خود اقدام می‌گردد.

هدف دیگر دیپلماسی عمومی، ایجاد تصویر مطلوب از کشور است؛ در دیپلماسی عمومی تلاش می‌شود تا تصویری مناسب از کشور به مخاطبان خارجی ارائه شود و شکاف احتمالی میان تصویر موجود

و تصویر مطلوب در نزد مردمان سایر کشورها کاهش یابد. بر این اساس هر کشوری باید مشخص کند که کدام تصویر از خود در ذهن دیگران را برای خویشتن مناسب و مفید می‌بیند. (یزدان فام، ۱۳۹۳: ۲۴) در واقع، هدف از ارتباطات راهبردی، ایجاد یک تصویر کلی مطلوب است. (رحمانی، ۱۳۹۴: ۷۸) از این رو دیپلماسی عمومی از اهداف سیاست خارجی حمایت می‌کند و تلاش دارد تا چهره یک ملت را در جهان و نزد سایر ملل، بهبود بخشد. بر این اساس مهمترین گام در این راستا، اعتمادسازی، احیای ظرفیت‌ها و بهره‌گیری از موقعیت‌ها، تقویت مهارت‌های ارتباطاتی در تصمیم‌گیری و برقراری ارتباط مؤثر جهت ایجاد ایستارها و باورها در راستای اهداف مورد نظر می‌باشد.

۲. دیپلماسی عمومی و منافع ملی

در عصر جهانی‌شدن، ارتباط وثیقی میان دیپلماسی عمومی و منافع ملی کشورها ایجاد شده است که هدف آن تأمین منافع ملی یک کشور در قلمروهای فراملی و جهانی است. مفهوم منافع ملی به دو شکل در روابط بین‌الملل به کار می‌رود: یکی به صورت ابزار تحلیلی برای شناخت هدف‌ها و دیگری به صورت یک مفهوم فراگیر گفتمان سیاسی به منظور توجیه اولویت‌های سیاست‌های کلی. در هر دو مورد، منافع ملی به عوامل تعیین‌کننده‌ای که راهنمای سیاست دولت‌ها در رابطه با محیط خارجی باشد، اشارت دارد. (رک: قوام، ۱۳۸۴: ۳۱۵) همچنین رسیدن به این منافع و یا مصالح در یک دولت اسلامی، تنها با دیپلماسی رسمی امکان‌پذیر نیست و دیپلماسی عمومی مهم‌ترین ابزار کمک‌کننده محسوب می‌شود.

۳. دیپلماسی عمومی، شیوه‌ها و ابزارهای آن

دیپلماسی عمومی از طریق برقراری ارتباطات و پیام‌رسانی، به دنبال تأثیرگذاری بر افکار عمومی و ایجاد نگرش مثبت در میان سایر ملت‌ها می‌باشد. در این میان، نقش عناصر و اجزای شبکه پیام‌رسانی شامل: فرستنده پیام، محتوای پیام، گیرنده پیام، هدف، شیوه‌ها و ابزارهای ارسال پیام، دارای اهمیت است. (ر. ک: اسدی، ۱۳۷۱: ۱۰۲) برای اینکه در یک شبکه پیام‌رسانی، فرستنده پیام بتواند بر مخاطبین خود تأثیرگذاری داشته باشد، لازم است پیام از جذابیت، شفافیت و اعتبار کافی برخوردار باشد و تا شکل‌دهی به افکار عمومی، جذب مخاطبین و ارائه تصویر مطلوب موفق عمل نماید؛ همچنین شکل فرستنده پیام باید توان لازم را در اقناع‌سازی و مجاب‌نمودن مخاطبین داشته باشد، در این صورت است که می‌تواند به اهداف خود دست یابد.

با توجه به مطالب فوق، دیپلماسی عمومی دارای اضلاع زیر است:

۱. هدف؛ که ناظر به شکل‌دهی به افکار، ایستارها و رفتارهای مخاطبین، جهت ایجاد تصویر ذهنی

مورد نظر می‌باشد.

۲. محتوای پیام؛ که شامل بیان ارزش‌ها، آرمان‌ها و اهداف خود، به‌ویژه در سیاست خارجی به‌صورت شفاف و واقع‌بینانه می‌باشد.

۳. گیرنده پیام؛ که دربرگیرنده رده‌های مختلف افکار عمومی سایر ملت‌ها می‌باشد.

۴. فرستنده پیام؛ که برحسب موقعیت و اعتبار کشور در نظام بین‌الملل مشخص می‌شود.

۵. شیوه‌ها و ابزارهای ارسال پیام.

تحقق اضلاع فوق در دیپلماسی عمومی منوط به آن است که یک کشور بتواند از شیوه‌ها و ابزارهای مختلف در تبیین اهداف پیام و القای آن استفاده نماید.

۴. شیوه‌های تأثیرگذاری در دیپلماسی عمومی را می‌توان این‌گونه بیان نمود:

الف) **گفتمان‌سازی:** در فضای ارتباطاتی و اطلاعاتی، یکی از شیوه‌های مؤثر دستیابی به هدف، گفتمان‌سازی است که دولت‌ها از طریق تأثیرگذاری بر هویت‌ها، رویه‌ها و گفتمان‌های موجود، ارزش‌ها، آرمان‌ها و اهداف خود را در قالب گفتمان‌های جدید و جذاب برای سایر ملت‌ها و افکار عمومی مطرح می‌سازند.

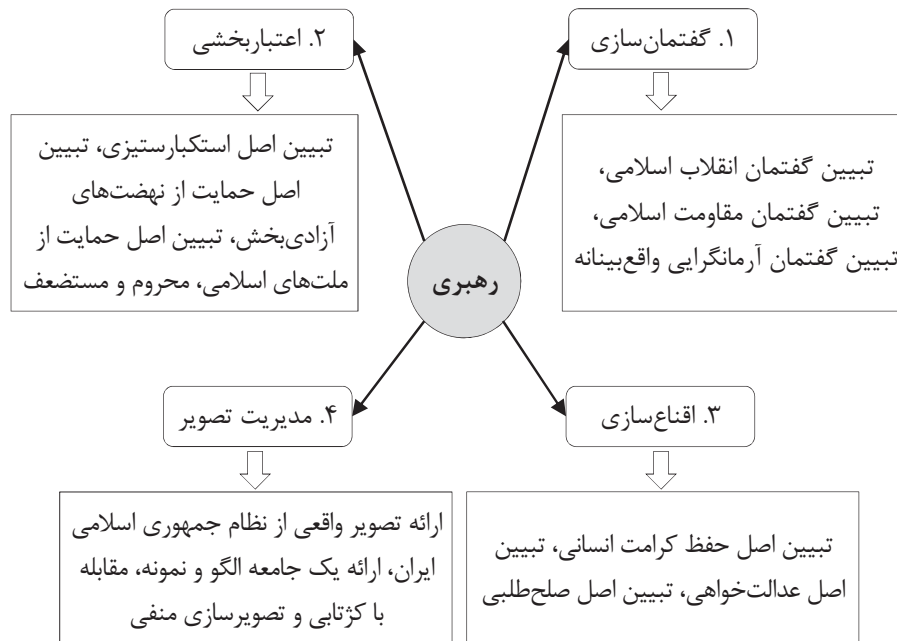
ب) **اعتباربخشی:** شیوه دیگر، اعتباربخشی به پیام و اهداف دیپلماسی عمومی است که می‌تواند به‌صورت‌های مختلف از جمله میزان ارزش و بهای هدف و یا دولت و رهبر پیام‌دهنده باشد.

ج) **اقناع‌سازی:** شیوه دیگری که نقش مؤثری در جذب مخاطبین دارد، اقناع‌سازی است که از طریق آن محتوای پیام به‌وسیله فنون و ابزارهای ارتباطی و با بهره‌گیری از فناوری‌های نوین، رسانه‌ها، فضای مجازی و جامعه شبکه‌ای، مستدل و توجیه می‌شود.

د) **تصویرسازی:** شیوه دیگری است که در آن تلاش می‌شود تا فاصله میان تصاویر ذهنی غیرواقع‌بینانه مخاطبین و تصویر مطلوب، کاهش یابد و با بهره‌گیری از منابع قدرت نرم و مؤلفه‌های دینی و ملی، به مدیریت تصویر مثبت با هدف افزایش اعتبار اقدام نماید.

با توجه به مطالب بیان شده، می‌توان نقش رهبری نظام در افزایش کارآمدی دیپلماسی عمومی کشور را براساس اهداف و شیوه‌های تأثیرگذاری بیان نمود. در بحث گفتمان‌سازی، به تبیین گفتمان کلان انقلاب اسلامی و دو گفتمان عمده در سیاست خارجی - یعنی آرمان‌گرایی واقع‌بینانه و گفتمان مقاومت - اشاره می‌گردد. در بحث اعتباربخشی به پیام، به نقش رهبری نظام در حمایت از نهضت‌های آزادی‌بخش که از مهم‌ترین اصول سیاست خارجی ایران است و ناظر بر طرفداری از حقوق ملل تحت‌ستم در نظام سلطه جهانی است و همچنین اصل استکبارستیزی پرداخته می‌شود؛ زیرا این اصل به‌صورت مستقیم معطوف به ملت‌ها و افکار عمومی جهانی می‌باشد. در اقناع‌سازی به مهم‌ترین دلیل پیام ایران که مبتنی بر فطرت پاک انسان‌ها است، یعنی حفظ کرامت انسان، عدالت‌خواهی و صلح‌طلبی، استناد

می‌شود و در تصویرسازی تلاش می‌شود تا واقعیت‌های اصیل انقلاب اسلامی ایران، پیام و اهداف آن بیان شود و با کژتابی‌ها و پیش‌داوری‌های منفی مقابله شود. این موارد را می‌توان در مدل زیر ترسیم نمود:

الف) رهبری و گفتمان‌سازی

در گفتمان‌سازی، رهبری نظام در قالب یک نظام معنایی از اهداف، ارزش‌ها و آرمان‌های انقلاب اسلامی ایران، به تبیین، تفسیر و تبلیغ آنها می‌پردازد. بر این اساس، تبیین گفتمان انقلاب اسلامی ایران از سوی مقام معظم رهبری برای صاحبان فکر و اندیشه، در پیام‌ها، دیدارها و سخنرانی‌های ایشان، جهت ایجاد درک و مفاهمه مشترک از طریق یک گفتگوی منطقی و جدالی احسن، از اهمیت بالایی برخوردار است. در این روند، حمایت از ملل تحت‌ستم و توجه به حقوق ملت‌ها در ساختار نظام بین‌الملل، از نقش مؤثری در گفتمان‌سازی برخوردار است.

۱. تبیین گفتمان انقلاب اسلامی

تبیین اهداف انقلاب و سیاست خارجی در چهار دهه گذشته برای ملت‌ها و دولت‌ها در همه مراحل انقلاب توسط رهبری نظام انجام شده است. امام علیه‌السلام با بهره‌گیری از جوهره انقلابی مکتب تشیع، مدلی از ساختار حکومت براساس اسلام سیاسی را ترسیم نمود که سرآغاز گفتمان‌سازی جدیدی در سیاست خارجی با شعار نه شرقی - نه غربی بود. در این گفتمان، رهبری به نفی گفتمان‌های موجود و تبیین

سیاست‌ها، اهداف و راهبردهای گفتمان انقلاب اسلامی پرداختند.

در واقع آنچه که به‌عنوان انقلاب اسلامی به پیروزی رسید، دارای یک برنامه عمل و یک منبع هویت و نوعی سبک زندگی براساس نگاهی خاص به هستی، انسان، جهان و طبیعت بود (خرمشاد، ۱۳۸۷: ۴۸) که به‌عنوان آخرین انقلاب بزرگ قرن بیستم، از آن به‌عنوان «انقلاب به نام خدا» تعبیر شده است که جهان آن روز را شوکه کرد. (شاکری خوئی، ۱۳۹۲: ۱۷۳) از این رو، گفتمان انقلاب اسلامی ایران با گزاره‌ها و نظام معنایی جدید برگرفته از مکتب اسلام، جذب مخاطبان، افکار عمومی و صاحبان اندیشه را مورد هدف خود قرار داد. آنچه گفتمان انقلاب اسلامی را از سایر گفتمان‌ها جدا می‌سازد، توجه به شأن و حیثیت ماهیتی آن است. از آنجایی که ماهیت براساس وجه غالب یک پدیده تعریف و تثبیت می‌شود، مهم‌ترین مشخصه انقلاب اسلامی همان «مکتبی و اسلامی» بودن آن می‌باشد (رک: شفیعی فر، ۱۳۹۲: ۱۰۰) که در قالب نظام حاکمیتی جمهوری اسلامی ایران مستند بر اصل ۵ قانون اساسی تبلور یافته است:

در زمان غیبت حضرت ولی‌عصر^{علیه‌السلام} در جمهوری اسلامی ایران ولایت امر و امامت امت برعهده فقیه عادل و باتقوا، آگاه به زمان، شجاع، مدیر و مدبر است.

بر این اساس استقبال ملت‌های مستضعف و افزایش اشتیاق آنان به نقش‌آفرینی جمهوری اسلامی در صحنه بین‌الملل، نشان‌دهنده قدرت و توان گفتمان انقلاب اسلامی در متقاعدسازی دیگر ملت‌ها و تأثیرگذاری در سطح منطقه‌ای و جهانی می‌باشد. (سبحانی فر و عبداللهمیان، ۱۳۹۳: ۶۰) در این میان، مقام معظم رهبری نیز همواره نقش مؤثر و ممتازی را در روند رشد گفتمان انقلاب اسلامی داشته است. اندیشه معظم له، گفتمان انقلاب اسلامی طرفدار عدالت، آزادی بشر و نابودی نظام سلطه در همه جهان است و نقطه مقابل گفتمان ظالمانه و ستم‌گرایانه قدرت‌های انحصارطلب می‌باشد. ایشان از گفتمان انقلاب اسلامی به‌عنوان پرچم «گفتمان نوین اسلامی» نام می‌برد که برای همه انسان‌ها و برای انسانیت راهگشا است و در مقابل این گفتمان، گفتمان جاهلیت امروز دنیا است. (۱۳۹۴/۲/۳۰، <http://farsi.khamenei.ir>) چنانچه «دکتر صفی‌الدین» نماینده حزب‌الله در تهران در تحلیل دلایل موفقیت حزب‌الله می‌گوید: «ما هرچه داریم از انقلاب اسلامی، امام^{علیه‌السلام}، مقام معظم رهبری و ولایت مطلقه فقیه است و هرچه داریم از اطاعت محض از ولایت فقیه است». (www.hawzah.com) «محمود حیدر» رئیس مرکز پژوهش‌های ژرف لبنان نیز می‌گوید: اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای تلاشی در راستای ساختار جدید، جهت گفتگو و نشان‌دادن چهره واقعی اسلام، فرهنگ، معنویت و انسانیت است و این استراتژی در فضای خفقان حاکم بر روابط غرب با اسلام، با اهمیت است. (۱۳۹۴/۲/۳۰، www.tasnimnews.com) همچنین «اسماعیل هنیه» رئیس دفتر سیاسی حماس به مناسبت

چهل و دومین سالروز پیروزی انقلاب، از رهبر معظم انقلاب و مواضع شرافتمندانه و مستمر جمهوری اسلامی ایران در کنار فلسطین و آرمان عادلانه آنها در دفاع از حقوق مشروع شان قدردانی کرد. (donya_e_eqtesad.com/3739592)

۲. تبیین گفتمان مقاومت اسلامی

انقلاب اسلامی ایران که باعث شکل‌گیری گفتمان و نظام معنایی جدیدی در میان ملت‌های تحت‌ستم به جهت دستیابی به قدرت، منزلت و کسب هویت سیاسی آنها شد، به ایجاد گفتمان مقاومت اسلامی در برابر نظام سلطه انجامید. رهبری انقلاب و نظام اسلامی، همواره از این گفتمان دفاع نموده و به تبیین و هدایت آن پرداخته است. گفتمان مقاومت که ریشه در گفتمان اسلام سیاسی دارد، با مرزبندی جدید بین مستضعفان و مستکبران، جبهه‌ای جدید در جهان و منطقه غرب آسیا گشود و خواستار تغییرات و دگرگونی‌های بنیادی و عمیقی در فرهنگ، اقتصاد و سیاست این جوامع شد. (موثقی، ۱۳۷۴: ۱۶۴)

چنانچه مقام معظم رهبری در این باره می‌فرماید: «اینکه ما می‌گوییم جبهه مقاومت؛ یعنی یک حقیقتی به نام اسلام در دوران معاصر سربلند کرده است که گریبان نظام سلطه را محکم می‌گیرد و برای آزادی و عدالت اقدام می‌کند؛ اینجا است که «فَلِذَلِكَ فَادُعْ وَاسْتَقِمَّ»؛ هم دعوت لازم است، هم استقامت لازم است». (بیانات رهبری، ۱۳۹۸/۹/۶) ایشان پیروزی مقاومت اسلامی را پیروزی اسلام و موجب عزت ملت‌های عرب و شکسته‌شدن هیبت دروغین ارتش رژیم صهیونیستی دانسته و رمز موفقیت را قدرت ایمان و جهاد و فداکاری همراه با عقل و تدبیر بیان فرمودند. (همان، ۱۳۸۵/۵/۲۵) شکل‌گیری هسته‌های مقاومت اسلامی در میان ملت‌های منطقه، متأثر از انقلاب اسلامی ایران و رهنمودهای رهبری نظام، نه تنها به شکل‌گیری ساختار قدرت منطقه‌ای جدید در جهت منافع ملت‌های منطقه کمک می‌نماید و زمینه‌ساز نقش‌آفرینی کشورها و مردم در معادلات قدرت در منطقه می‌شود، بلکه به افزایش عمق استراتژیک انقلاب اسلامی و اهداف منطقه‌ای ایران منجر می‌شود. در این زمینه می‌توان از جبهه مقاومت، حزب الله لبنان، حشدالشعبی عراق، انصارالله یمن و سایر نیروهای مقاومت در جهان اسلام نام برد که همواره از رهنمودها و حمایت‌های رهبری برخوردار شده‌اند. چنانچه در این مورد «سید حسن نصرالله» می‌گوید: «به نظر من، هرگونه مقابله، مبارزه، مقاومت و جهاد بدون ولایت و امامت و اطاعت از رهبری میسر نخواهد بود» (www.hawzah.com) و در بیانی دیگر، می‌گوید: «السید القائد به ما فرمودند: سوریه، ستون خیمه مقاومت است. امروز بدون سوریه، مقامت در لبنان و فلسطین به حاشیه رانده خواهد شد». (www.farsnews.ir، 1398/07/02) پیروزی مقاومت فلسطین در نبرد «سیف القدس» با رژیم صهیونیسم نیز وجه دیگر جبهه مقاومت است به طوری که «زیاد رشدی النخاله»، دبیرکل جنبش جهاد

اسلامی فلسطین در نامه‌ای به رهبر معظم انقلاب، ضمن تشکر از حمایت‌های جمهوری اسلامی ایران در این نبرد، پیروزی مقاومت فلسطین را به معظم‌له تبریک گفت. (www.irna.ir/84339224)

۳. تبیین گفتمان آرمان‌گرایی واقع‌بینانه

چالش آرمان‌گرایی و واقع‌گرایی در چهار دهه گذشته، رفتار سیاسی ایران را تحت‌تأثیر قرار داده است. دیدگاه‌های متعددی نیز به‌ویژه در تبیین سیاست خارجی ایران مطرح شده است. رهبری نظام، ضمن حفظ آرمان‌ها در یک نظام معنایی معین، درصدد تبیین نحوه ارتباط آن با واقعیت‌ها نیز بوده است. در تبیین گفتمان آرمان‌گرایی واقع‌بینانه، از یک سو بر آرمان‌های انسانی، اسلامی، انقلابی و ایرانی و از سوی دیگر بر واقعیت‌های موجود در مناسبات منطقه‌ای و بین‌المللی تأکید شده است. چنانچه رهبر انقلاب اسلامی، فهم دقیق ترکیب بسیار حساس و ظریف آرمان‌خواهی توأم با واقع‌بینی را ضروری می‌دانند و می‌فرمایند: «ترکیب آرمان‌گرایی با واقعیات، در واقع حرکت مجاهدانه در چارچوب تدبیر است که لازمه آن، آگاهی عموم مردم، دست‌اندرکاران و همدلی و همراهی در همه عرصه‌ها است». (بیانات رهبری، ۱۳۹۱/۵/۳) معظم‌له همچنین بر حفظ ترکیب آرمان‌گرایی با واقع‌بینی و عزت ملی، زندگی ایمان‌مدار، مشارکت در مدیریت کشور، پیشرفت همه‌جانبه، استقلال اقتصادی - سیاسی و برخورداری از آبروی بین‌المللی، نگاه صحیح به توانایی‌ها و ظرفیت‌های کشور و ملت را لازم دانسته و بر آن تأکید نمودند. (همان) بر این اساس، ایجاد و استقرار یک دولت عادل و جامعه الگوی اسلامی، بیانگر امکان‌پذیری و کارآمدی الگوی حکومتی اسلام، ارزش‌های اسلامی و گفتمان انقلاب اسلامی در جهان معاصر و نظام ناعادلانه بین‌المللی است. (دهقانی فیروزآبادی و رادفر، ۱۳۸۸: ۱۳۳) مقام معظم رهبری، نقش مهمی در ایجاد، ابداع و احیای گزاره‌های آرمانی و انطباق آن با واقعیت‌های موجود و ترسیم وضعیت مطلوب براساس ساختار و الگوی اسلامی دارد. ایشان در دیدار جمعی از طلاب و فضلاء غیرایرانی حوزه علمیه قم، بازتولید معارف والای اسلام را از اهداف جمهوری اسلامی ایران خواندند (بیانات رهبری، ۱۳۸۹/۸/۳) و در سیاست‌های راهبردی نظام، از یک سو بر حفظ آرمان‌ها، ارزش‌ها و اهداف انقلاب تأکید دارند و از سوی دیگر با توجه به واقعیت‌های بین‌المللی مانند: نظام سلطه جهانی، تحریم‌ها و سیاست‌های استکباری، دولت و ملت را بر همدلی و حرکت جهادی ترغیب نموده و افق‌های فراروی را در جهت گسترش عمق استراتژیک انقلاب اسلامی می‌دانند.

ب) رهبری و اعتباربخشی به سیاست خارجی

بعد دیگر دیپلماسی عمومی مربوط به اعتبار داشتن پیام‌ها و اهدافی است که ایران اسلامی در خارج از

مرزها دنبال می‌کند. به گونه‌ای که هرچه میزان اعتبار و مقبولیت جمهوری اسلامی ایران در میان سایر ملت‌های جهان بیشتر باشد، به همان میزان اهداف، ارزش‌ها و سیاست‌های کشور از سطح بالایی از پذیرش عمومی برخوردار خواهد شد. از آنجایی که رهبری نظام در تعیین سیاست‌های کلی نظام و جهت‌دهی به سیاست خارجی ایران نقش ویژه‌ای دارد، سبب اعتباربخشی به دیپلماسی عمومی ایران در میان سایر ملت‌ها می‌گردد. چنانچه معظم‌له سه اصل: «عزت، حکمت و مصلحت» را مهم‌ترین اصول سیاست خارجی ایران دانسته و در دیدار با مسئولین دولتی، سفرا و کارکنان وزارت امور خارجه فرمودند: «الاسلام یعلو و لایعلی علیه»، «لن یجعل الله للکافرین علی المؤمنین سیلاً». (همان، ۱۳۷۰/۴/۱۸) از این‌رو، انقلاب اسلامی با محتوای اسلامی، شعارهای جهانی و تأکید بر آزادی، اخلاق، معنویت، عدالت، استقلال، عزت، عقلانیت و برادری، توانست چارچوب‌ها را درهم بشکند و سرفصل‌های جدیدی پیش‌روی مردم مسلمان منطقه و سایر ملت‌های جهان قرار دهد. (همان، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲) بر این اساس، حفظ عزت مسلمین و ملت‌های تحت‌ستم که در سیاست خارجی ایران مورد هدف می‌باشد، از پیام‌های اصیل انقلاب اسلامی است و در دیپلماسی عمومی کشور از تأثیرگذاری بالایی برخوردار می‌باشد. این پیام، همواره در بیانات و مواضع رهبری نظام وجود دارد و در موارد زیر می‌توان تبیین نمود:

۱. تبیین اصل استکبارستیزی

با پیروزی انقلاب اسلامی و تثبیت حاکمیت الهی، مقابله با نظام سلطه و استکبار در سیاست خارجی ایران اهمیت یافت. جمهوری اسلامی ایران براساس اصل تکلیف و رسالت مکتبی و انسانی، بر خود لازم می‌داند تا در مقابل قدرت‌های زورگو ایستادگی نماید. زیرا ما در سیاست خارجی خود حافظ ارزش‌های انسانی، حیثیت، اعتبار و منافع مستضعفین و مسلمین هستیم و خود را موظف به دفاع از آنها می‌دانیم؛ چنانچه ما به‌عنوان یک مسلمان حافظ منافع و مدافع حیثیت و ارزش‌های انسانی هستیم. (منصوری، ۱۳۶۵: ۱۱۶) بر این اساس حمایت از مستضعفان و جنبش‌های آزادی‌بخش، در واقع مکمل اصل استکبارستیزی و ظلم‌ستیزی است؛ چراکه ارتباط کارکردی بین مبارزه با مستکبران و حمایت از مستضعفان وجود دارد. (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۸۹: ۱۳۳) چنانچه مقام معظم رهبری در تبیین سیاست‌های کلی نظام می‌فرمایند: انقلاب اسلامی، با نظام سلطه مخالف است و ما نظام سلطه را رد می‌کنیم و با آن به مبارزه بر می‌خیزیم (بیانات رهبری، ۱۳۸۷/۱/۱) اساس سیاست خارجی ما این است که ما این ایده مخالفت با سلطه‌گری و سلطه‌پذیری را به‌عنوان یک ستون مستحکم، در فضای سیاست بین‌المللی در سطح دولت‌ها و ملت‌ها استقرار دهیم. (همان، ۱۳۸۳/۵/۲۵) همچنین ایشان در پیام خود به زائرین حج فرمودند: براثت از مستکبران و در رأس آن آمریکا، به معنی براثت از مظلوم‌کشی و

جنگ‌افروزی و محکوم کردن کانون‌های تروریسم می‌باشد؛ (همان، ۱۳۹۸/۵/۱۹) دشمنی آمریکا با ایران به خاطر این است که ما سیاست‌های ظالمانه آنها را قبول نکرده‌ایم. (همان) از این‌رو، مخاطب پیام نظام جمهوری اسلامی ایران، تمام مردم آزادی‌خواه جهان می‌باشد و از این حیث بر رهایی از ظلم و مبارزه با سیاست‌های استعماری و استثمارگری امپریالیست جهانی تأکید دارد.

۲. تبیین اصل حمایت از نهضت‌های آزادی‌بخش

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، جنبش‌های انقلابی و رهایی‌بخش، تحت تأثیر نهضت اسلامی ایران قرار گرفتند و توانستند کانون‌های مقاومت را در برابر قدرت‌های سلطه‌گر جهانی بسیج کنند و دوباره بر مفاهیم ایستادگی، ایثار، شهادت و معنا بخشند. از این‌رو، حمایت از نهضت‌های رهایی‌بخش، یکی از سازوکارهای استکبارستیزی است که از ظرفیت بالایی جهت تأثیرگذاری بر افکار عمومی برخوردار است. جمهوری اسلامی ایران با شناسایی و مشروع شمردن عملکرد جنبش‌های رهایی‌بخش، توانست این ظرفیت بالقوه را به فعلیت رساند. چنانچه رهبر معظم انقلاب در دیدار هیئتی از جنبش انصارالله یمن، ضمن اشاره به روحیه جهادی مردم یمن و ایستادگی‌شان در مقابل تجاوز دشمن، فرمودند: راه، تنها مقاومت است و آن چیزی که امروز آمریکا و متحدینش را دستپاچه کرده، ایستادگی ملت‌های مسلمان است و این ایستادگی نتیجه خواهد داد. (همان، ۱۳۹۷/۹/۴) بر این اساس، حمایت و پشتیبانی از نهضت‌های رهایی‌بخش از سه جهت حائز اهمیت است: ۱. امکان و ابزار مبارزه با ابرقدرت‌ها به‌عنوان سردمداران نظام سلطه را فراهم می‌سازد؛ ۲. حمایت از جنبش‌های آزادی‌بخش، وسیله‌ای برای مبارزه با دولت‌های دست‌نشانده و وابسته به استکبار جهانی و رهایی ملت‌ها از آنها به شمار می‌رود؛ ۳. از طریق نهضت‌های رهایی‌بخش می‌توان انقلاب اسلامی را به ملت‌های مشتاق و مستضعف جهان صادر کرد. (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۲: ۳۵۶) توجه به این مسئله از سوی مقام معظم رهبری، نه تنها اعتبار و قدرت منطقه‌ای و بین‌المللی ایران را افزایش داده، بلکه روحیه خودباوری، استقلال‌طلبی و دفاع از عزت و وطن در میان ملت‌های آزادی‌خواه جهان را نیز تقویت نموده است. چنانچه ایشان در این باره می‌فرمایند: ما در حمایت از مظلوم نگاه به مذهب طرف مقابل نمی‌کنیم. مسئله برای ما دفاع از هویت اسلامی است، حمایت از مظلوم است. (همان، ۱۳۹۴/۵/۲۶)

۳. تبیین اصل حمایت از ملت‌های اسلامی محروم و مستضعف

حمایت از ملت‌های مستضعف و ستمدیده اسلامی، از جمله اهداف فراملی سیاست خارجی ایران است که مبتنی بر آموزه‌های اسلامی و ارزش‌های اخلاقی در راستای مبارزه با بی‌عدالتی و ظلم می‌باشد. چنانچه

در مقدمه قانون اساسی آمده است که محتوای اسلامی انقلاب ایران، حرکتی برای پیروزی تمامی مستضعفین بر مستکبرین است، به طوری که جمهوری اسلامی ایران، در اصل ۱۵۴ قانون اساسی، استقلال و آزادی و حکومت حق و عدل را حق همه مردم جهان می‌شناسد.

بر این اساس، اصل حمایت از مستضعفان، ازجمله قواعد اسلامی است که اعمال آن در حقوق بین‌الملل به صورت حمایت بشردوستانه در معنای عام، و در نظام داخلی به شکل حمایت‌های ویژه قانونی از محرومان تجلی می‌یابد. تعابیری همچون «استنقاذ» یا «استنصار» یا «اغاثه ملهوف» می‌توانند بیانگر مفهوم همان چیزی باشند که امروزه در ادبیات حقوق بین‌الملل، به «مداخله بشردوستانه» تعبیر می‌شود. (جاوید و محمدی، ۱۳۹۵: ۷۷) رهبر معظم انقلاب نیز در بیانیه گام دوم، پیروزی انقلاب اسلامی را آغازگر عصر جدید اعلام نموده مقابله با زورگویان و پشتیبانی از مستضعفان را از خصوصیات انقلاب اسلامی در طول چهل سال گذشته دانسته و تداوم این موضوع را مورد تأکید قرار داده‌اند. (بیانات رهبری، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲) در این زمینه، برپایی روز قدس، ابزاری مناسب جهت کاربست دیپلماسی عمومی است که هر ساله یک شور ملی و بین‌المللی در میان آحاد مردم آزادی‌خواه دنیا ایجاد می‌کند. پیام مقام معظم رهبری نه تنها در میان مردم ایران به عنوان متولیان روز قدس، بلکه در میان سایر ملت‌ها حتی مردم غیرمسلمان جهان، بازتاب عمیقی داشته است. به گونه‌ای که دنیای اسلام یکسره در برابر قضیه فلسطین، مسئول و دارای تکلیف دینی محسوب می‌شوند. عقل سیاسی و تجربه‌های حکمرانی نیز این حکم شرعی را تأیید و بر آن تأکید می‌کند. (همان، ۱۴۰۰/۲/۳۱) همچنین حمایت جمهوری اسلامی ایران براساس دستورات رهبر معظم انقلاب از محور مقاومت و کشورهای اسلامی علیه گروه تروریستی داعش، نمونه روشنی از اصل پشتیبانی از کشورهای اسلامی تحت‌ستم می‌باشد. به طوری که در دیدار رئیس‌جمهور سوریه با رهبر انقلاب اسلامی، مقام معظم رهبری فرمودند:

جمهوری اسلامی ایران، کمک به مردم سوریه را کمک به حرکت و جریان مقاومت می‌داند و از صمیم قلب به آن افتخار می‌کند. (همان، ۱۳۹۷/۱۲/۶)

ج) رهبری و اقناع‌سازی

یکی از شیوه‌های تأثیرگذار در دیپلماسی عمومی، «اقناع‌سازی» و مجاب‌نمودن مخاطبان است که در آن با بیان اصول انسانی، خیرخواهانه، صلح‌جویانه و سعادت‌محورانه، برای انسان در کل جامعه بشری از طریق صداقت در گفتار، اندیشه و عمل می‌توان به این نتیجه دست یافت و بر ایجاد گسترش روابط دامن‌دار و طولانی‌مدت، هدفمند و پایدار، برنامه‌ریزی کرد. در این میان اندیشه و سیاست‌های محوری

مقام معظم رهبری به عنوان یک مرجع عالیقدر دینی و رهبر یک نظام سیاسی، از ظرفیت و قدرت بالایی در روند اقتناع سازی مخاطبان برخوردار است که دربردارنده برخی از اصول زیر می باشد:

۱. تبیین اصل حفظ کرامت انسانی

در مکتب اسلام، انسان علاوه بر ساحت جسمانی و دنیوی، از ساحت روحانی و اخروی نیز برخوردار است. به گونه ای که محور تحولات و تغییرات انسان، معطوف به بعد معنوی و تعالی بخش وی می باشد. حرکت تکاملی انسان به سمت مقصد نهایی یعنی کسب فضائل اخلاقی، سعادت دنیوی و اخروی و قرب الهی می باشد. با توجه به ابعاد هستی شناختی، معرفت شناختی و ارزش شناختی در اندیشه مقام معظم رهبری، تعریف و غایت متفاوتی برای انسان در نظر گرفته شد که برخلاف نگاه های مادی اندیشمندان غرب و شرق - که غایت آنان محدود در امور مادی و ابزاری تعریف می گردد - بود. ایشان با ترسیم جایگاه انسان در مکتب اسلام، بر ارتباط با مردم مسلمان و حتی سایر ملت های جهان و حفظ ارزش ذاتی و کمال متعالی انسان، و بر رشد مادی و معنوی آنان به صورت توأمان تأکید دارند. چنانچه در بیان ماهیت انسان می فرمایند: «حقیقت آدمی، مرکب از ابعاد فطری و طبیعی و ساحت جسمانی و روحانی است ... انسان دارای کمال و سعادت اختیاری است و چگونگی حیات اخروی، مبتنی بر باور، بینش، منش، اخلاق، کنش و رفتار آدمیان در زندگی دنیوی است». (بیانات رهبری، ۱۳۹۷/۷/۲۲) ایشان همچنین مشکل جوامع بشری را انسان نماهایی می دانند که در لباس انسانیت، بدترین جنایات را علیه بشر انجام دادند و ملت هایی را اسیر سیاست های استعماری و استثمار خود نمودند؛ (همان، ۱۳۶۹/۱۲/۲۲) همچنین دفاع امثال آمریکا از حقوق بشر را برای ملتها و مظلومان دنیا گریه آور خواندند و که مفاهیم و ارزش های انسانی، این طور در دست و پای این سیاست بازان خبیث بیفتد، بالاترین مصیبت برای بشریت دانستند. (همان، ۱۳۶۹/۹/۷) در مقابل، انقلاب اسلامی ایران نه تنها در پی رهایی بخشی به انسان ها در نظام سلطه جهانی است، بلکه با توجه به مقام و منزلت انسان در منظومه فکری انقلاب، در پی حفظ ارزش ها و کرامت انسانی است. در این مکتب هویت انسانی هم ارزشمند و دارای کرامت است، هم قدرتمند و کارساز است. (اکبری و رضایی، ۱۳۹۳: ۹۷) از این رو، اصل تأکید بر حفظ و گرامیداشت مقام و منزلت انسانی که از نیازهای اساسی و فطری همه انسان های پاک سرشت می باشد، از قدرت اقتناعی زیادی در دیپلماسی عمومی برخوردار است که به وفور در ادبیات سیاسی انقلاب و بیانات رهبری نظام مشاهده می شود. چنانچه رهبر معظم انقلاب، حفظ کرامت انسانی برای بشریت را یکی از اساسی ترین و مهم ترین رویش های انقلاب اسلامی می داند که در آن افق های جدیدی بر روی انسان گشوده شده، تا جایی که نظام جمهوری اسلامی ایران در پی تبیین و تکریم حقوق انسان و کرامت بشری در میان سایر ملتها است. (بیانات رهبری، ۱۳۹۳/۲/۳۱)

۲. تبیین اصل عدالت‌خواهی

عدالت یک ارزش و فضیلت ذاتی انسان است که همواره در طول تاریخ، جزء آمال انسان‌های آزاده و ستم‌دیده جهان بوده است. با پیروزی انقلاب اسلامی ایران، اصل عدالت‌گستری، در روابط خارجی با دولت‌ها و ملت‌ها مورد توجه قرار گرفت و مقام معظم رهبری نیز همواره بر عدالت در همه عرصه‌ها تأکید داشته و آن را در مقابله با زیاده‌خواهی کشورهای قدرت‌طلب مطرح می‌نماید. نقش‌هایی چون «سنگر انقلاب»، «دولت رهایی‌بخش»، «دولت عادل»، «حامی جنبش‌های آزادی‌بخش»، «مدافع مسلمانان»، «بازیگر ضد امپریالیست»، «دولت استکبارستیز»، «دولت ضدسلطه و هژمونی» (دهقانی فیروزآبادی و رادفر، ۱۳۸۸: ۱۳۲) در این رابطه می‌باشد. عدالت‌محوری در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، صرفاً ناظر به دفاع از مسلمانان نیست، بلکه افزون بر آن، در چهارچوب مصالح اسلامی و بشری، ایران اسلامی نسبت به سعادت و سرنوشت مستضعفان و مظلومان و حمایت از نهضت‌های آزادی‌بخش نیز مسئولیت دارد. (جاوید و محمدی، ۱۳۹۲: ۷۷) مقام معظم رهبری پیام اصلی انقلاب اسلامی ایران را عدالت می‌دانند و اعلام می‌دارند: در دنیا هر جا ندای عدالت‌خواهی بلند شده، این انقلاب آنجا را با خود و از خود و متناسب با خود یافته و با حق‌جویان و عدالت‌خواهان عالم، همراهی کرده است. (بیانات رهبری، ۱۳۷۴/۳/۱۴) همچنین معظم‌له، صلح و سعادت و عدالت را پیام نو و روشن ملت ایران برای همه ملت‌ها می‌دانند (همان، ۱۳۸۸/۷/۱۴) و راهبرد کلی نظام جمهوری اسلامی ایران را دشمن‌ظالم و یار مظلوم می‌دانند. (همان، ۱۳۹۲/۶/۱۴) اصل عدالت‌خواهی در سطح جهانی از قابلیت، جاذبه و اعتبار بالایی جهت تأثیرگذاری بر افکار عمومی ملت‌ها برخوردار است که همواره در دیپلماسی ایران مورد تأکید واقع شده است، اصلی که در متون اسلامی و اندیشه رهبری نظام، به‌عنوان هدفی اصیل در سطح جهان، از اولویت‌های اصلی می‌باشد.

۳. تبیین اصل صلح‌طلبی

در اندیشه سیاسی مقام معظم رهبری که برگرفته از مکتب اسلام و اهل بیت علیهم‌السلام می‌باشد، همواره بر گسترش صلح عادلانه، یاری مظلومان و ستم‌دیدگان و مبارزه با ظالمان و ستمگران تأکید شده است. مفهوم صلح به‌معنای عدم درگیری نظامی و داشتن روابط خارجی حسنه با دیگر کشورها می‌باشد که از آن به همزیستی مسالمت‌آمیز نیز تعبیر می‌شود. (ارجینی، ۱۳۸۷: ۳۲) صلح نقطه مقابل جنگ، تجاوز، تعدی، غارت، اشغال و ویرانی است که همواره حیات بشر را تهدید می‌کنند. (حقیقت، ۱۳۸۵: ۱۲۹) بنابراین صلح تنها به‌صورت منفی و به‌معنای فقدان جنگ تعریف نمی‌گردد؛ بلکه صلح به‌معنای مثبت نیز بوده و بر همگرایی و عدالت بین‌المللی تأکید می‌کند. (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۳: ۲۵) رهبر معظم انقلاب

در ترسیم اهداف انقلاب و نظام، از یک سو به ترسیم اهداف صلح‌خواهانه ایران می‌پردازد مبنی بر این که جمهوری اسلامی برای هیچ کشوری تهدید نیست (بیانات رهبری، ۱۳۹۴/۱/۳۰) و به هیچ کس تعرض نمی‌کند؛ و از سوی دیگر در بیان سیاست‌های تدافعی ملت ایران می‌فرماید: «آمریکایی‌ها بدانند، اگر تعرضی به ایران اسلامی صورت دهند، منافع آنها در هر نقطه جهان که امکان‌پذیر باشد، لطمه خواهد دید». (همان، ۱۳۸۵/۲/۶) و «دوران بزن درو تمام شده است». (همان، ۱۳۹۶/۲/۲۰) این راهبرد و برداشت از صلح مثبت نشان می‌دهد که ایران اسلامی در مقابله با بلوک قدرت، سازش‌ناپذیر است و در دفاع از خود و احقاق حقوق مظلومان جهان، عقب‌نشینی نخواهد کرد و همواره طرفدار صلح عادلانه می‌باشد. چنانچه رهبر معظم انقلاب در پیام تبریک به ملت فلسطین در پی پیروزی مقاومت در جنگ دوازده روزه بر رژیم صهیونیستی، آن را آزمونی دانست که سبب سرافرازی ملت فلسطین شد و نشان از توان جبهه مقاومت و ناتوانی دشمن غاصب داشت. (همان، ۱۴۰۰/۲/۳۱) این قرائت از صلح مثبت و همزیستی با کشورها، نه‌تنها در سطح نظری، بلکه در سطح عملی و رفتاری، برای مخاطبین و افکار عمومی جهان قابل ارزش است و همواره توسط مقام معظم رهبری بیان می‌گردد.

د) رهبری و مدیریت تصویر

هدف از مدیریت تصویر بیان واقعیت‌ها و جلوگیری از کژتابی‌های ایجاد شده توسط دشمنان انقلاب اسلامی است. این هدف از طریق رابطه پایدار، هدفمند و منطبق با واقعیت، با مخاطبین صورت می‌گیرد. مقام معظم رهبری به لحاظ جایگاه رهبری نظام و مرجعیت دینی، نقش تعیین‌کننده و مؤثری در ارائه تصویر مثبت از اسلام، انقلاب اسلامی و چهره نظام جمهوری اسلامی ایران در میان مخاطبان عام و خاص، جوانان و فرهیختگان سایر ملت‌ها دارد.

۱. ارائه تصویر واقعی از نظام جمهوری اسلامی ایران

رهبری نظام با توصیف و تبیین اهداف و ارزش‌های انقلاب اسلامی ایران در پیام‌ها و بیانات خود همواره در اطلاع‌رسانی و آگاهی‌سازی افکار عمومی ملت‌ها نقش مؤثر و اولیه را ایفا نموده است. از منظر رهبر معظم انقلاب، توجه به نقش ملت‌ها و افکار عمومی و جهت‌دهی به آنان می‌تواند نقش مؤثری را در شناخت ایران اسلامی و تصویر مطلوب از آن فراهم سازد و آنچه را که موضوع تبلیغ است، در دل مخاطب وارد سازد. (همان، ۱۳۸۴/۱۱/۵) مقام معظم رهبری با دو رویکرد ایجابی و سلبی، از یک طرف تصویر واقعی از انقلاب اسلامی را ارائه نموده و از سوی دیگر به القانات منفی دشمن پاسخ داده است. در رویکرد ایجابی، رهبر معظم انقلاب، آرمان‌گرایی و عقلانیت را اجزای قدرت نرم اسلامی بیان

نموده؛ (همان، ۱۳۹۵/۶/۲۸) و جوانمردی و مروّت انقلابی، صداقت، صراحت و اقتدار آن در کنار مظلومان جهان را مایه سربلندی ایران و ایرانی می‌دانند. (همان، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲) در رویکرد سلبی، با توجه به تبلیغات آمریکا در جهت تصویرپردازی منفی از ایران به‌عنوان ناقض حقوق بشر، مقام معظم رهبری، ایران اسلامی را حافظ حقوق بشر اسلامی دانسته و انقلاب اسلامی را دنباله‌رو اهداف قیام انبیا در طول تاریخ - که مبارزه با استبداد و اجرای عدل بود - بیان نمودند. ایشان همچنین حمایت آمریکا از حقوق بشر را وقاحت دشمن دانسته که از آن به‌عنوان یک دکان و حربه، برای فشار دولت‌های مخالف خود به‌کار می‌گیرد. (همان، ۱۳۷۰/۱۰/۱۹) بر این اساس رهبری نظام با تصویرسازی مثبت از کشور در افکار عمومی جهان از طریق تبیین پیام‌ها و اهداف انقلاب اسلامی، با رویکرد ایجابی و مقابله با تبلیغات، طرح‌ها، توطئه‌ها و شگردهای دشمنان انقلاب و نظام اسلامی، نقش مهمی در تقویت و فعال‌سازی دیپلماسی عمومی ایران دارند.

همچنین نخبگان، احزاب و جوانان به‌عنوان مخاطبان خاص، از قابلیت و ظرفیت بالایی جهت دریافت پیام انقلاب و ارائه تصویر مطلوب از آن برخوردارند. رهبری نظام در جهت تبیین پیام انقلاب با ارسال نامه به این مخاطبان، نقش بسیار مؤثری را در دیپلماسی عمومی کشور ایفا نموده است. چنانچه ایشان در دیدار با قاریان و حافظان برتر مسابقات بین‌المللی قرآن کریم، قرآن را محور انس برادران مسلمان در کشورهای مختلف دانسته که از جمله برکات آن بیداری کشورهای مسلمان است و در بیانی دیگر فرمودند: دشمن از اسلام مقتدر و شجاع می‌ترسد و از جمهوری اسلامی به این جهت می‌ترسند، چون می‌دانند مواضع جمهوری اسلامی در دنیا مواضع اثرگذاری است؛ چون ما با دنیا صادقانه حرف می‌زنیم و صادقانه عمل می‌کنیم. (بیانات رهبری، ۱۳۹۵/۲/۲۹) همچنین در این زمینه می‌توان به نامه رهبری نظام به جوانان اروپا اشاره نمود. چنانچه مقام معظم رهبری در نامه نخست خود به جوانان اروپا از آنان خواستند درباره انگیزه‌های سیاه‌نمایی گسترده، علیه اسلام پرسش و کاوش کنند و بدون پیش‌داوری‌ها و تبلیغات منفی، شناختی مستقیم و بی‌واسطه از این دین به دست آورند. (همان، ۱۳۹۳/۱۱/۲) همچنین در نامه دوم، تروریسم را درد مشترک دنیای اسلام و کشورهای غربی خواندند؛ البته با این تفاوت که دنیای اسلام در ابعادی به‌مراتب وسیع‌تر، در حجمی انبوه‌تر و به مدت بسیار طولانی‌تر، قربانی وحشت‌افکنی و خشونت بوده است. (همان، ۱۳۹۴/۹/۸)

در این قسمت به واکنش برخی از شخصیت‌های فرهنگی و سیاسی جهان به نامه رهبر انقلاب اشاره می‌گردد: آقای «ریچارد فالک» استاد و پروفیسور آمریکایی: «محوهای این نامه را می‌توان سنگ بنای معنوی و اخلاقی جوامع قرار داد و آن را به کل بشریت وسعت داد»؛

(<http://www.meshregnews.ir/804632>)

دکتر «محسن صلاح» جامعه‌شناس و استاد دانشگاه بیروت: «ایران کشوری است که در سایه ولایت در حال رشد است و منار علمی برای جهان و جهانیان است و اگر غرب می‌خواهد اسلام و دنیای اسلام را بشناسد، باید به نقطه نورانی جهان اسلام (ایران) بنگرد». (همان) این موارد بخشی از اظهارات اندیشمندان و نخبگان سایر کشورها بود که نامه رهبر معظم انقلاب را فرازی حکیمانه و مدبرانه دانسته که بر آگاهی بخشی ملت‌ها و حرکت در مسیر سعادت و تعالی مؤثر واقع شده است.

۲. ارائه یک جامعه الگو و نمونه

ازجمله مؤلفه‌های مؤثر در دیپلماسی عمومی، داشتن یک جامعه الگو و نمونه می‌باشد. در مجموع، مهم‌ترین شیوه صدور انقلاب را باید در ارائه یک الگوی موفق از انقلاب به جهانیان جستجو کرد. الگویی که نه تنها پاسخگوی نیازهای امروز جامعه ایران، بلکه مظلومان و محرومان جهان باشد. ساختن ایرانی قدرتمند و پیشرفته، خود به خود موجب استقبال دیگران خواهد شد. (عراقی، ۱۳۹۴: ۴۶) همچنین ایجاد جذابیت و نشان دادن چهره‌ای توانا از کشور در داخل و تقویت این باور در میان مردم کشوری دیگر، در ایجاد وجهه بین‌المللی و ایجاد جذابیت برای مخاطبان خارجی، تأثیر دارد (ذولفقاری، ۱۳۹۲: ۲۰۷) و شاخص‌های مناسبی در ارزیابی میزان موفقیت دیپلماسی عمومی کشور به حساب می‌آید.

ارائه یک جامعه الگو و نمونه، که همواره مورد تأکید مقام معظم رهبری بوده است را می‌توان در سند نقشه جامع علمی کشور، الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و بیانیه گام دوم انقلاب مشاهده نمود. در این اسناد، بر تحقق آرمان‌های متعالی انقلاب اسلامی ایران، مانند احیای تمدن عظیم اسلامی، حضور سازنده، فعال و پیش‌رو در میان ملت‌ها و کسب آمادگی برای برقراری عدالت و معنویت در جهان، پیشرفت همه‌جانبه در علم با سه شاخصه عدالت، معنویت و عقلانیت، تأکید شده است. (<https://irimec.org>) همچنین در جامعه الگو، بر مردم‌سالاری دینی در برابر حکومت‌های مستبد، از یک طرف و دموکراسی‌های دور از معنویت و دین از طرف دیگر، تأکید شده که توانسته است به خوبی خدامحوری و مردم‌محوری را تجمیع کند (بیانات رهبری، ۱۳۸۸/۵/۱۰) و الگوی غرب را به دلیل تهی‌بودن از ارزش‌های انسانی و معنویت، یک الگوی ناموفق جلوه دهد. (همان، ۱۳۸۰/۴/۱۰) رهبری نظام در تبیین و ارائه الگو از نظام جمهوری اسلامی ایران، با بیان حاکمیت الهی و مردم‌سالاری دینی، پیشرفت‌های داخلی و همچنین بازتاب‌های آن در منطقه، به معرفی جمهوری اسلامی می‌پردازد.

۳. مقابله با کژتابی و تصویرسازی منفی

پیروزی انقلاب اسلامی ایران تأثیرات عمیقی را بر معادلات قدرت در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی بر

جای گذاشته است. براین اساس قدرت‌های مسلط به‌ویژه آمریکا، همیشه ضمن اظهار ناخوشایندی از این وضعیت، به‌دنبال این بوده‌اند تا ایران را تهدیدی بزرگ و جدی برای جهان و منطقه مطرح نمایند و در این راستا ایران‌هراسی و شیعه‌هراسی را در دستور کار خود قرار دهند.

مهم‌ترین اقدامات تبلیغی و روانی ایالات متحده در انجام پروژه ایران‌هراسی، به‌وسیله تبلیغات رسانه‌ای و ایجاد عملیات روانی بوده که در حوزه کشورهای غربی و همچنین کشورهای عربی و کشورهای منطقه نیز گسترش یافته است، (ملک محمدی و داودی، ۱۳۹۱: ۲۲۹) و با توجه به آنکه انقلاب اسلامی ایران به‌عنوان یک انقلاب اسلامی برآمده از تفکر شیعی در سراسر جهان شناخته شده و از نفوذ و اقتداری معنوی نیز برخوردار است، تمام تلاش کشورهای غربی و آمریکا بر این صورت‌گرفته که با تضعیف اقتدار برآمده از انقلاب اسلامی، ایران اسلامی را به‌عنوان یک تهدید جهانی و منطقه‌ای معرفی نمایند. (دارا و بابایی، ۱۳۹۵: ۱۹۴) در مقابل این تبلیغات منفی، رهبر معظم انقلاب فرمودند: «ما هرگز انقلاب اسلامی را انقلابی صرفاً شیعی یا ملی‌گرا و ایرانی ندانسته و نخوانده‌ایم و در این مدت هرچه هزینه داده و تهدید شده‌ایم، به علت اسلام‌گرایی و امت‌گرایی و شعار وحدت و تقریب مذاهب و آزادی و عزت برادران مسلمان از شرق آسیا تا عمق آفریقا و اروپا بوده است». (بیانات رهبری، ۱۳۹۰/۱۱/۱۴) از منظر مقام معظم رهبری، ایران‌هراسی و هلال شیعی، شعاری انحرافی است که از جانب حکام مرتجع عرب و غرب و به‌ویژه آمریکایی‌ها مطرح می‌شود تا از طرفی از گستره نفوذ معنوی و قدرت نرم جمهوری اسلامی در میان سایر دولت‌ها و ملت‌ها کاسته شود و از طرفی دیگر منافع استعماری آنها از طریق تفرقه‌افکنی در جهت ایجاد شکاف میان دو قطب اسلامی یعنی شیعه و سنی تأمین گردد؛ همچنین امنیت و بقای رژیم صهیونیستی غاصب در منطقه حفظ شود.

نتیجه

رهبری نظام با توجه به ساختار جایگاه سیاسی - حقوقی و مقام مرجعیت دینی خود از یک‌سو و داشتن ویژگی‌های والای اخلاقی و شخصیتی خویش از سوی دیگر، نقش مؤثر و تعیین‌کننده‌ای در تبیین و تفسیر اهداف انقلاب اسلامی و سیاست خارجی کشور داشته است. در این مقاله به روش توصیفی - تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای، تلاش شد تا نقش رهبری در دیپلماسی عمومی تبیین شود. بر این اساس، بیان شد که رهبری نظام از طریق گفتمان‌سازی، اعتباربخشی، اقناع‌سازی و مدیریت تصویر، باعث ارتقاء سطح دیپلماسی عمومی ایران گردیده و مخاطبان بی‌شماری را مجذوب صدای انقلاب و نظام جمهوری اسلامی ایران کرده است. اگر مهم‌ترین وظیفه دیپلماسی عمومی را شکل‌دهی به افکار و

اندیشه‌های مخاطبین سایر ملت‌ها در راستای اهداف و منافع ملی یک کشور بدانیم، رهبری نظام سیاسی ایران همواره از طریق بیانات، پیام‌ها و مواضع خود، در ایجاد و تثبیت گفتمان انقلاب اسلامی ایران در نزد ملت‌های جهان، ایفاگر نقش مؤثری در ارائه تصویر مطلوب از نظام جمهوری اسلامی ایران و نظام سیاسی برآمده از آن، بوده است. شکل‌گیری گفتمان مقاومت - که در هدایت افکار عمومی و قدرتمندسازی ملت‌های تحت‌ستم از کارآمدی بالایی برخوردار شده است - باید در آموزه‌های اسلام و اندیشه‌های رهبر معظم انقلاب جستجو نمود. اقناع‌سازی جنبه دیگری از دیپلماسی عمومی است که ناظر به بیان استدلال شفاف و منطقی است تا مخاطبان را نسبت به اهداف، قانع سازد. اصل کرامت انسانی، اصل عدالت‌خواهی و تأکید بر صلح عادلانه، از ظرفیت بالایی جهت اقناع‌سازی برخوردار است و همواره در بیانات رهبری وجود دارد. اعتبار پیام در نزد مخاطبین به‌ویژه در سیاست خارجی از اهمیت زیادی در دیپلماسی عمومی برخوردار است. هدایت سیاست خارجی و تبیین اصول و اهداف آن توسط رهبری نظام، اعتباربخشی لازم را ایجاد نموده است. همچنین حمایت از ملل مظلوم و مقابله با استکبار جهانی باعث جذب مخاطبین و افکار عمومی در سطح ملل تحت‌ستم شده است. تصویرسازی و شکل‌دهی به افکار و اندیشه‌های مخاطبین، وجه دیگر دیپلماسی عمومی است که همواره با دو رویکرد ایجابی و سلبی توسط رهبری نظام صورت می‌گیرد. ایجاد تصویر واقعی از آموزه‌های اسلام و انقلاب و مقابله با کژتابی‌های دشمن در بیانات رهبری نظام، نقش تعیین‌کننده‌ای در مدیریت تصویر سازنده و مثبت از دیپلماسی عمومی کشور دارد و رهبری نظام با بهره‌گیری از شیوه‌های ارتباطی و ابزارها و سازوکارهای متناسب با آن، به ارائه تبیین و ترویج آن در میان مردم مسلمان منطقه و سایر ملت‌های جهان می‌پردازد.

منابع و مأخذ

۱. ارجینی، حسین، ۱۳۸۷، *صلح و منازعه در روابط خارجی دولت اسلامی*، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
۲. اسدی، علی، ۱۳۷۱، *افکار عمومی و ارتباطات*، تهران، انتشارات سروش.
۳. اسکندری فاروجی، ابوالفضل و علیرضا آقاچسینی، ۱۳۹۴، «کاربست دیپلماسی عمومی در صدور انقلاب اسلامی»، *فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات انقلاب اسلامی*، سال دوازدهم، ش ۴۳.
۴. اکبری، مرتضی و فریدون رضایی، ۱۳۹۳، «واکاوی شاخصه‌های تمدن نوین اسلامی در اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله)»، *دوفصلنامه الگوی پیشرفت اسلامی و ایرانی*، سال سوم، ش ۵.
۵. پورحسن، ناصر، ۱۳۹۰، «دیپلماسی عمومی نوین و دفاع همه جانبه»، *فصلنامه راهبرد دفاعی*.

سال نهم، ش ۳۳.

۶. جاوید، محمدجواد و عقیل محمدی، ۱۳۹۲، «نسبت اصل عدم مداخله در حقوق بین الملل معاصر و اصل حمایت از مستضعفین در حقوق اسلامی»، *مجله مطالعات حقوقی دانشگاه شیراز*، دوره پنجم، ش ۱.

۷. جاوید، محمدجواد و عقیل محمدی، ۱۳۹۵، «ارزیابی قابلیت اجرایی اصل ۱۵۴ قانون اساسی (ج.ا.ا) در حقوق بین الملل معاصر»، *فصلنامه مطالعات حقوق عمومی*، دوره ۴۶، ش ۱.

۸. حقیقت، سید صادق، ۱۳۸۵، *مبانی، اصول و اهداف سیاست خارجی دولت اسلامی*، قم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.

۹. خرمشاد، محمدباقر، ۱۳۸۷، *انقلاب اسلامی و اسلام سیاسی؛ در گفتارهایی درباره انقلاب اسلامی*، به کوشش جلال درخشه، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق علیه السلام.

۱۰. دارا، جلیل و محمود بابایی، ۱۳۹۵، «شیعه‌هراسی و ایران‌هراسی: راهبرد آمریکا برای حفظ رژیم صهیونیستی»، *فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات انقلاب اسلامی*، سال سیزدهم، ش ۴۴.

۱۱. دهقانی فیروزآبادی، سید جلال و فیروزه رادفر، ۱۳۸۸، «الگوی صدور انقلاب در سیاست خارجی دولت نهم»، *فصلنامه دانش سیاسی*، سال پنجم، ش ۱.

۱۲. دهقانی فیروزآبادی، سید جلال، ۱۳۸۸، *دیپلماسی نوین خاورمیانه‌ای ایران: ضرورت‌ها و الزامات*، مجموعه مقالات دیپلماسی نوین: جستارهایی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.

۱۳. دهقانی فیروزآبادی، سید جلال، ۱۳۸۹، «تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر نظریه‌های روابط بین‌الملل»، *فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات انقلاب اسلامی*، سال هفتم، ش ۲۰.

۱۴. دهقانی فیروزآبادی، سید جلال، ۱۳۹۲، *سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران*، تهران، سمت.

۱۵. دهقانی فیروزآبادی، سید جلال، ۱۳۹۳، «گفتمان اعتدال‌گرایی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران»، *فصلنامه سیاست خارجی*، سال بیست و هشتم، ش ۱.

۱۶. ذولفقاری، مهدی، ۱۳۹۲، «اثرگذاری قدرت نرم در دیپلماسی عمومی»، *مجموعه مقالات قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران*، تهران، دانشگاه امام صادق علیه السلام.

۱۷. رحمانی، منصور، ۱۳۹۴، «دیپلماسی عمومی و سیاست خارجی»، *فصلنامه مطالعات راهبردی جهانی شدن*، سال ششم، ش ۱۵.

۱۸. سبحانی‌فر، محمدجواد و مجید امیرعبداللهیان، ۱۳۹۳، «تأثیر دیپلماسی عمومی ایران در لبنان بر

قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران»، *دو فصلنامه علمی - پژوهشی پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی*، دانشکده علوم اسلامی و قدرت نرم، دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)، سال چهارم، ش ۹.

۱۹. ستوده، محمد و مرتضی علویان، ۱۳۹۱، «راهکارهای دیپلماسی عمومی و رسمی ایران در مواجهه با اسلام هراسی غرب»، *فصلنامه علوم سیاسی*، سال پانزدهم، ش ۵۸.

۲۰. شاکری خوئی، احسان، ۱۳۹۲، «رویارویی فرهنگی و قدرت نرم در مناسبات جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده آمریکا»، *فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات انقلاب اسلامی*، سال دهم، ش ۳۲.

۲۱. شفیعی فر، محمد، ۱۳۹۲، *انقلاب اسلامی؛ ماهیت، زمینه‌ها و پیامدها*، قم، دفتر نشر معارف.

۲۲. عراقی، غلامرضا، ۱۳۹۴، *فرصت‌ها و چالش‌های صدور انقلاب اسلامی و راهبردهای ارتقاء آن در عصر بیداری اسلامی*، قم، دانشگاه باقرالعلوم (ع).

۲۳. *قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران*.

۲۴. قزوینی، سید علی، ۱۳۷۴، «بحثی درباره سیاست خارجی اسلام: پژوهشی در بعد فقهی سیاست خارجی ایران»، *فصلنامه سیاست خارجی*، سال نهم، ش ۱.

۲۵. قوام، سید عبدالعلی، ۱۳۸۴، *روابط بین‌الملل نظریه‌ها و رویکردها*، تهران، سمت.

۲۶. ملک‌محمدی، حمیدرضا و مهدی داودی، ۱۳۹۱، «تأثیر ایران‌هراسی بر سیاست‌های نظامی امنیتی کشورهای شورای همکاری خلیج فارس»، *فصلنامه سیاست*، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۴۲، ش ۲.

۲۷. منصوری، جواد، ۱۳۶۵، *نظری بر سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران*، تهران، امیرکبیر.

۲۸. موثقی، احمد، ۱۳۷۴، *جنبش‌های اسلامی معاصر*، تهران، سمت.

۲۹. یزدان‌فام، محمود، ۱۳۹۳، *دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران*، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی.

30. Wolf, Charles jr. and Brian Rosen, 2011, *Public Diplomacy, How to Think About and Improve It*, Rand Corporation, 2001.

